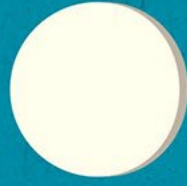

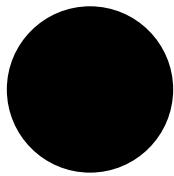
znamení neznámého

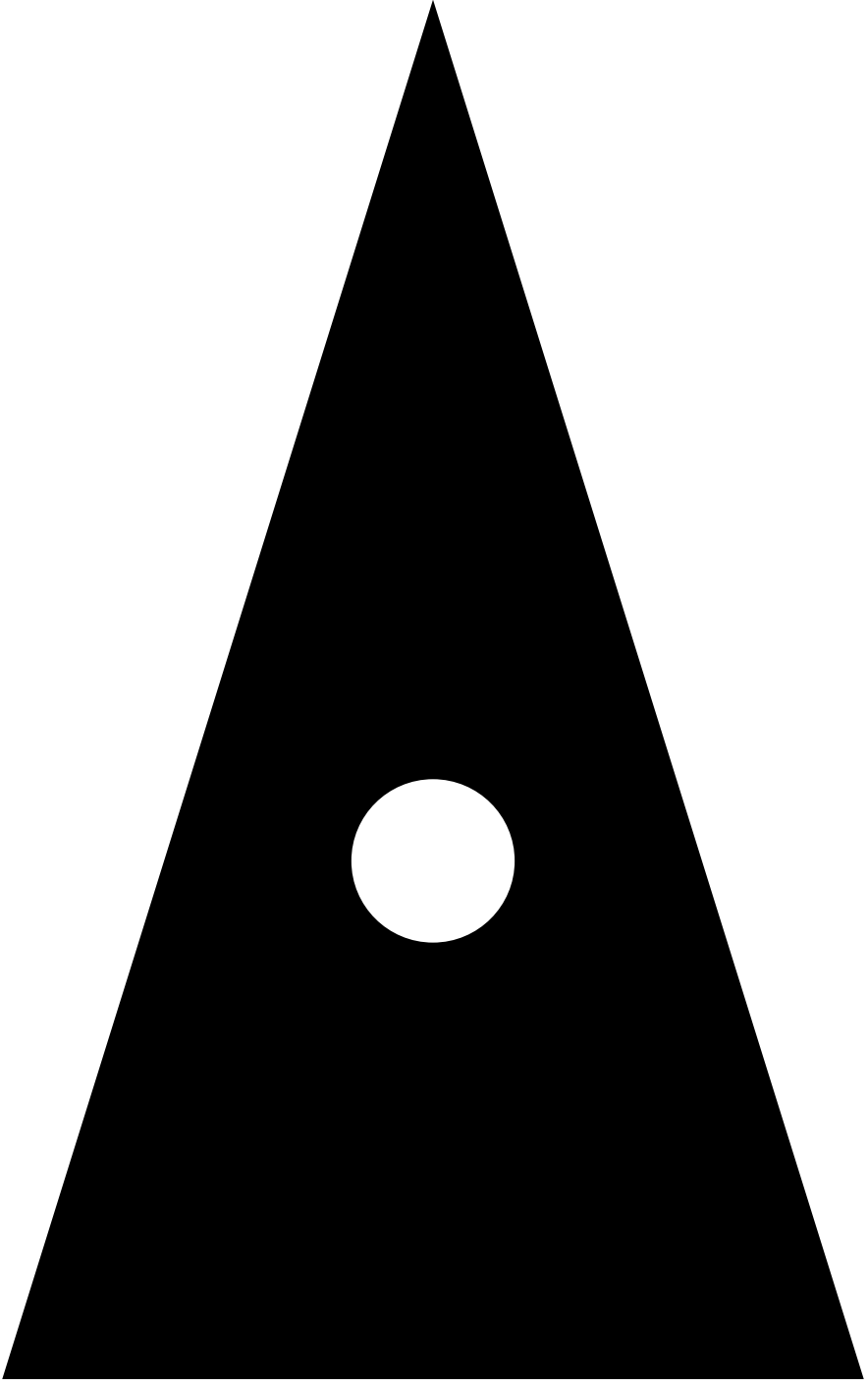

rozhovory o spiritualitě

host

jan němec ——— petr vizina

brno ————— 2021

znamení

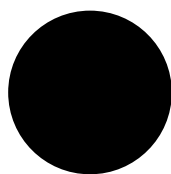
jan němec ————— petr vizina

rozhovory o spiritualitě

neznámého

host

© Jan Němec, Petr Vizina, 2021
© Host — vydavatelství, s. r. o., 2021
(elektronické vydání)
ISBN 978-80-275-0932-4 (PDF)
ISBN 978-80-275-0933-1 (ePUB)
ISBN 978-80-275-0934-8 (MobiPocket)

11 ————— sdílená niternost

probuzení není
žádný top zážitek
17 ————— shina

je to v nás předinstalované
a nejde to smazat
41 ————— petr vacík

lačnost vidění
67 ————— jan pražan

na pohřebch nepláču
93 ————— markéta crowe

nechávám se být
115 ————— adam borzič

145 ————— žasnout a pustnout
————— jirí zemánek

nastavit svou tvář světu
169 ————— alice koubová

mysl může zůstat neklidná
třeba do konce života
199 ————— jirí hazlbauer

tvůj člověk je v tom celý
225 ————— denisa červenková

247 ————— život v plnosti

Sdílená niternost Jan Němec

Tato kniha zkoumá vnitřní zkušenost. S Petrem Vizinou jsme o ní začali mluvit na konci roku 2019, jako bychom tušili, že následující rok bude dost času na výpravy po vnitřních mořích. Současně je to však kniha rozhovorů. Ten první jsme nahráli v únoru 2020 v Bratislavě, pár dní před propuknutím první vlny pandemie, ten poslední o necelý rok a půl později v Praze. Dohromady je to tedy vnitřní zkušenost v dialogu, sdílená niternost.

Prohlásit, že tato kniha zkoumá vnitřní zkušenost, je o něco snazší než vysvětlit, co to znamená. Když jsme se na začátku snažili určit, co přesně nás zajímá, padala slova jako „náboženský zážitek“, „náboženská zkušenost“, „mystická zkušenost“ nebo „spirituální život“. Žádný ten výraz není bez potíží. „Zážitek“ označuje něco jednorázového, a skutečný duchovní život navíc nemá se zážitky — přesněji řečeno s potřebou zážitků — zase tolik společného. Pokud jde o adjektivum „náboženský“, připadalo nám zbytečně omezující. Každá zkušenost je v první řadě osobní, a to dokonce i tehdy, je-li to zkušenost něčeho neosobního, či dokonce nestvořeného. A věc neřeší ani termín „mystická zkušenost“. Za mystický se dnes prohlašuje každý druhý thriller, kde do krajiny padá mlha, a původní význam slova „mystika“ zase odkazuje k něčemu vzdálenému a nepřístupnému, nikoli k tomu, co člověku může být blíž než jeho vlastní srdce. „Spirituální život“ se z dané nabídky zdá být ještě nejspisitelnější, možná s tou výhradou, že duch se účastní všeho živého, takže z pohledu samotné vnitřní zkušenosti to působí jako poněkud redundantní spojení, něco jako „mokrá voda“.

Možná bude nejlépe říct, že jsme sbírali vnitřní příběhy, jež jsou často svědectvím proměny. Že jsme mluvili

s lidmi, kteří buď hledali sami sebe, a našli něco daleko víc, nebo hledali něco daleko víc, a po dlouhých bojích našli sami sebe.

Zmíněné terminologické potíže rovněž ilustrují, že současná čeština není jazyk nijak zvlášť bohatý na slova, kterými by se vnitřní zkušenost dala civilně zachytit. Jestliže se něco opakovalo snad v každém rozhovoru, byly to omluvné uvozovky, ve kterých zaznívala slova jako „osvícení“, „boží milost“ nebo „duchovní cesta“. Zřejmě i proto, že jsme se nezaměřovali na ty, kteří podobné věci nosí napsané na tričku. Náš přístup se vyznačoval otevřeností i kritičností. Nehledali jsme předem na mapě konečnou stanici — přesněji řečeno smyčku, vždy je to jen smyčka — našich respondentů ani jsme nijak zvlášť neposuzovali dopravní prostředky, jimiž se na své schůzky s neznámem přepravují. Věděli jsme však, že hledáme solidní spiritualitu, nehalasnou, nehlasnou, a snažili jsme se ji intuitivně oddělit od pouhé esoteriky, seberozvoje nebo náboženské turistiky.

Náš výběr tedy není reprezentativní, nýbrž kurátor-
ský. Jednoduše řečeno, rozhodli jsme se do této knihy zařadit pouze rozhovory s lidmi, kteří jsou pro nás věrohodní. Někdo jiný by mohl prozkoumat třeba aktuální fenomén konspirativity, tedy to, jak se religiozita mísí s politickým extremismem a světem konspiračních teorií, nebo prostředí charismatických společenství, ale nás zajímala solidní spiritualita, uzemněná a osobnostně dobře upevněná. Dávali jsme také přednost nejednoznačné niternosti před přímočarými, někdy až suverénními příběhy konverze, obrácení či osvícení.

Jinak řečeno, tato kniha pracuje s určitým předporozuměním. Vychází snad z toho, že Petr studoval teologii, já sociologii a religionistiku a oba máme blízko k současné literatuře a umění vůbec. Náš hodnotový rámeček se neopírá ani tak o konkrétní nauku jako spíše o určitý soubor osobních přesvědčení. Není možné vypočítat je zde všechna, ostatně ne na všech bychom se shodli, ale několik jich snad stojí za zmínku, aby si je čtenář mohl porovnat s těmi svými.

Předně, přestože mluvíme o vnitřní zkušenosti nebo vnitřních příbězích, nedomníváme se, že spiritualita je něco pouze soukromého, výhradně intimního. Většina lidí, se kterými na následujících stránkách hovoříme, žije velmi činorodě a často aktivně ovlivňují veřejné mínění. Není to navzdory tomu, že žijí i kontemplativně, ale v souladu s tím — *vita activa* a *vita contemplativa* se přirozeně doplňují. Záleželo nám na tom, abychom ukázali, že spiritualita ve skutečnosti představuje angažovaný postoj — sociálně, environmentálně a především existenciálně.

Podobně se to má s dalším stereotypem, který se v této oblasti vyskytuje, a sice s dělením světa na posvátnou a světskou sféru. Kněz Petr Vacík o něco dál poznamenává, že Bůh je přítomen stejně tak v eucharistii jako v diktafonu položeném na stole, básník Adam Borzič mluví o tom, že vrcholnou zkušeností může být třeba umývání mísy ve dřezu. Súfijové toto nerozlučné spojení posvátného a profánního zdůrazňují, když tvrdí, že to tento svět je tváří Boží. Posvátné je vše, na co padne zrak, vnímáme-li zázrak vidění.

Konečně jsme přesvědčeni, že spiritualita dnes nežije — a nikdy nežila — pouze v kontextu náboženské tradice. Hinduisté rozlišují vícero cest, které mohou vést k nejvyššímu cíli. *Karma jóga* je cestou činů, *bhakti jóga* cestou lásky a oddanosti, *džňána jóga* zdůrazňuje poznání a moudrost,

rádža jóga vnitřní disciplínu. Zdravotní sestry a lékaři, kteří se během pandemie starali o nemocné, rodiče, kteří se dávají svým dětem, lidé na univerzitách, kteří se upřímně snaží rozšiřovat hranice vědění, vrcholoví sportovci, kteří procházejí tréninkem — ti všichni žijí duchovním životem. Není to zkrátka tak, že někteří lidé jsou na „duchovní cestě“ a jiní ne. Je na ní každý, kdo dýchá, jen někteří to trochu přehánějí.

Všechny rozhovory v této knize jsme s Petrem uskutečnili společně. Během jejich přepisování jsme si však uvědomili, že osoby tazatelů je zbytečné rozlišovat. Soustředili jsme se spíše na to, jak do psaného textu vtělit osobnost a vyzařování mluvčího, které diktafon na rozdíl od slov nedokáže pojmut.

Na následujících stránkách mluví zpěvačka, kněz, malíř, překladatelka, básník, poutník, filosofka, opat zenového kláštera a řádová sestra. (Těšili jsme se, že tuto řadu doplní i prezidentka, ale rozhovor se Zuzanou Čaputovou, která od svých šestnácti let praktikuje zazen, se nám nakonec uskutečnit nepodařilo; snad po vypršení mandátu.) Nechtěli jsme mluvit jen s náboženskými profesionály, neboť typ zkušenosti, který nás zajímal, není nic exkluzivního. Snažili jsme se naopak o pestrý výběr jak z hlediska tradic, tak z hlediska profesí a životních zkušeností. Jestliže se zde nakonec vyskytuje hned několik umělců, má to co dělat s tím, že umění se čas od času napře až k tomu, aby sdělovalo nesdělitelné, ve svých zářných chvílích odhaluje alespoň ona „znamení neznámého“ z titulu knihy: barvy v sobě tají světlo, tóny vyrůstají z ticha a opět se do něj propadají, slovo v dužině svého významu uchovává vláhu zjevení.

Sdělitelnost nesdělitelného i tak představuje základní potíže, s níž jsme se potýkali. I kdyby čeština dokázala rozvinout celý vějíř výrazů pro vnitřní zkušenost, jak to umí například tibetština, nezměnilo by to mnoho na tom, že čep, který drží pláty vějíře pohromadě, jakémukoli uchopení uniká. Nemyslitelnost a nesdělitelnost nejzazší skutečnosti totiž není jen náboženské klišé. Má to co dělat s tím, že konceptuální myšlení je vynikající nástroj tam, kde potřebujeme něco pojmut, ale nezmůže toho mnoho, jestliže jsme pojímání my sami: láska, krása, vnitřní mír nebo pravda myslí unikají, neboť ji nekonečně přesahují.

Čtenář, který od této knihy očekává odhalení velkých tajemství, tedy bude nejspíš zklamán. Nejedná se přitom jen o to, že část zkušenosti je slovy nesdělitelná. Co hůř, mnohé záhady, které matou náš rozum, obtož tím méně v žáru vnitřní zkušenosti. Umberto Eco končí jeden ze svých esejí slovy: „Opravdový zasvěcenec ví, že nejmocnějším tajemstvím je to, které nemá žádný obsah.“ Není to jen naschvál počouchlého sémiotika, vždyť podobných paradoxních tvrzení jsou náboženské tradice světa plné. Mistr dharmy Jiří Hazlbauer o něco dál připomíná zenové rčení, že jestliže člověk na své cestě potká Buddhu, měl by ho zabít. Existuje také jemnější varianta, která radí vypláchnout si ústa po každé, když člověk vysloví jméno Probuzeného. Stojí za zdůraznění: nikoli předtím, ale potom. I jméno Probuzeného je jako zkyslé mléko, nic víc než bílá šmouha na zrcadle zkušenosti. Ne že by neexistovala tajemství, ale největším tajemstvím je to, co je zjevné.

Veselí, červen 2021

probuzení
není žádný
top
zážitek

V jídelním voze rychlíku do Bratislavy jsme narazili na holohlavou Dánku, která vypadala jako buddhistický mnich, ale ve skutečnosti jela do Maďarska sbírat folklor. Shina (nar. 1968), zpěvačka kapely Longital a majitelka ceněného slovenského labelu Slnko Records, na nás čekala na pozoruhodném místě, které jízdí řády znají pod označením *Bratislava, hlavná stanica*. Posadila nás do auta — to jsme ještě nevěděli, že bude tolik mluvit o tom, jak ve svém životě nic neřídí, že má vypnuté motory a žije na volnoběh. Povídali jsme si pak v administrativní budově na okraji Bratislavy, kde má Longital zkušebnu, zatímco ve vedlejší místnosti běžela televize s volebním studiem. Shinin dlouholetý partner a další člen Longitalu Dano Salontay ten večer sledoval porážku Roberta Fica. Shina ve stejnou chvíli říkala, že žádná volba ve skutečnosti neexistuje: v tom, na čem skutečně záleží, nikdy nemáme na výběr.

Vaše poslední deska *Mauna* se točí kolem ticha. V hinduistické filosofii to slovo značí vnitřní mír a je atributem absolutního vědomí. Jak se stane, že hudební kapela takto vystrkuje ticho?

Bylo to dost obyčejné. Podávali jsme si na natočení naší nové desky grant a tam vždycky potřebuješ takové ty působivé formulace. Dano v jednu chvíli řekl, že bychom na té desce mohli prozkoumat ticho. Moje první reakce byla: Deska o tichu, to je teda pěkná blbost! Typická grantovina.

Co tě přimělo změnit názor?

Na jedné úrovni mi to sice znělo jako blbost, ale na jiné jsem si uvědomila, že ticho je moje základní téma. Nikdy předtím jsem to takto neverbalizovala, ale najednou se mi to začalo spojovat. V mém případě to má hodně co dělat s tím, jak píšu texty. Moje písně nejsou příběhy, to neumím. A nejsou to ani záznamy mých zkušeností. Je to něco, co přichází z ticha, něco, co pak před sebe vyskládám skoro jako zboží na pult a divím se, co vidím. Jsou to takové zápisy, zprávy, útržky, verše. Kdyby to nebylo moje písmo, pochybovala bych, že to vůbec má se mnou něco společného. Je to z tebe a není to z tebe.

Takže se pohybuješ na rozhraní ticha a slova, ticha a zvuku?

Ano, když tvoříš, jsi takový pohraničník. Mě už nezajímají písně, kde se řeší osobní věci. Říkám jim vyplakávanky.

V jedné písni zpíváš: „to ticho vo mne rastie ako perla južných morí“.

Jde tam o to, že to nejsem já, kdo se nějak ztišuje. Je to ticho, které mě zaplavuje. Aktivita je na druhé straně. V té písni taky zpívám, že ticho „vybieli dom ako skúsený zlodej, ale berie len to, čo mu patrí“. Ticho tě zaplaví a všechno ti vezme. A když se to stane, zjistíš, že to stejně nikdy nebylo tvoje.

**S čím vším ve tvém životě se tedy
to ticho popropojovalo?**

To je dlouhý příběh.

Máme na něj celý večer.

Odkud začít? Možná skoro od konce. Poslední zvrat v tom příběhu přišel před pár lety, kdy se mi ve snu začal opakovaně zjevovat nápis KONEC HLEDÁNÍ. Ne přímo jako blikající neon v nějakém hudebním klipu, ale stejně mi to bylo divné... Probouzela jsem se z těch snů a přemítala, co to tak asi má znamenat. Člověk neustále hledá nějaký obsah, dokonce i na duchovní stezce. Zajímají nás různá učení, zkoušíme různé metody, máme představu, že se s námi něco musí stát. Jsme zaplněni nejrůznějšími obsahy, které jsme si během života osvojili. Ale v určité chvíli si člověk uvědomí, že obsah je právě ta překážka. Nápis KONEC HLEDÁNÍ jako by signalizoval právě to. Ticho je ne-obsah. Na té desce jsem se pak snažila pojmenovat aspoň tu část z toho všeho, která je nějak pojmenovatelná.

**To ale mluvíš o relativně nedávné době. Aby
hledání mohlo skončit, ať už nalezením,
nebo nenalézáním, musí nejdřív někde
začít. Jak to bylo ve tvém případě?**

Pocházím z rodiny, která nebyla nijak intelektuálně ani duchovně založená. Vyrůstala jsem v Nové Dubnici, ve městě postaveném v padesátých letech zcela v duchu socialistického urbanismu; v tom městě například vůbec nebyl kostel. Vyrůstala jsem v paneláku, nejdřív v desátém a později v sedmém patře, ta výška byla můj jediný nádech. Moji rodiče byli prostí lidé, chodili do práce, na zahradu a starali se o děti. Nečetli knihy a ke spiritualitě neměli vůbec žádný vztah. Kulturu v Nové Dubnici reprezentovalo pouze kino. Hudbu jsem znala jen z rozhlasu, dokážeš si představit, co v něm v osmdesátých letech hrálo. Do svých osmnácti let jsem zkrátka žila v téměř úplné izolaci od jakékoli kultury, o umění ani nemluvě.

Změnila to vysoká škola?

Studovala jsem v Trnavě — strojařskou technologii, prosím pěkně. A poslední ročník v Martině. A právě v té době se mi stala zvláštní věc. Měla jsem jako obvykle jet vlakem do Martina, na koleje. Vlak odjížděl o půl sedmé večer, ale když jsem přišla na nádraží, vlak už tam dávno nebyl. Zjistila jsem, že je o hodinu víc, než jsem si myslela. To bylo zvláštní, protože jsem vždycky byla pečlivá, dochvilná a i tentokrát jsem byla přesvědčená, že jdu na nádraží s předstihem. Přitom jsem měla hodinky, které ukazovaly správný čas. Ale něco se mi to odpoledne v hlavě úplně přenastavilo. Vrátila jsem se tedy domů a ve svém pokoji jsem si vytáhla knihu Rainera Marii Rilka *Zápisky Malta Lauridse Brigga*. Byla jsem stále velmi zmatená z toho, kam ta hodina času zmizela, a jak jsem toho Rilka četla, zničehonic jsem se úplně ztratila mezi řádky.

To se při čtení stává běžně, že se člověk zasní. Ale ty asi myslíš něco jiného, že?

Normálně jsem přecházela z konce jednoho řádku na druhý, ale nepodařilo se mi to. Cestou jsem se někam propadla. Měla jsem pocit, že ty řádky čtu nekonečně dlouho, a přesto mi úplně unikal jejich smysl.

Ztratila ses zase v čase jako po cestě na to nádraží?

Jako by se mi v hlavě otevřelo nějaké víko a já vnímala úplně jinou rovinu reality. Vnímání času se potlačilo, ale to byl asi spíš jen důsledek toho otevření.

Mělo to nějaké další důsledky?

To víko pak zůstalo po nějakou dobu otevřené. Najednou jsem totiž všechno věděla. Nesměj se. Ne že bych byla doslova vševědoucí, nestala se ze mě žádná chodící encyklopedie. Jenom jsem vždycky věděla, co jsem zrovna potřebovala. Prostě to tam bylo, když se to hodilo. Vědět něco bylo stejně po ruce jako se poškrábat. Třeba na zkouškách ve škole to bylo hrozně vtipný. Nebo na praxi. Byly to drobnosti, ale neměla jsem je jak jinak vědět. Vůbec jsem to nechápala a doteď přesně nevím, o co šlo. Během pár měsíců to vymizelo, zůstala mi jen jakási vzdálená extáze. Tehdy jsem každopádně pojala podezření, že svět má možná ještě úplně jinou podobu, než jak se jeví z okna našeho paneláku v Nové Dubnici.

Jak jsi takovou věc zpracovala?

Samozřejmě jsem se tomu snažila porozumět. Ale neměla jsem to komu říct, v mém okolí nebyl nikdo, o kom bych si mohla myslet, že by mě hned nepovažoval za blázna. Bylo mi dvaadvacet a byla jsem úplně naivní. Nějakou dobu jsem si

třeba myslela, že fakt šlo o toho Rilka. Hleděla jsem znovu a znovu na ty dva řádky a snažila jsem se mezi nimi opět protáhnout tam, kde jsem byla. Nebo jsem si dokonce záměrně nechávala ujíždět vlaky. Chápeš to? Magicky jsem si myslela, že když zopakuju správný postup, přivolám si ten zážitek zpátky. Teprve postupně jsem pochopila, že o vlak ani o Rilka vůbec nešlo. Ta pasáž mimochodem byla úplně banální, žádný Rilke ze *Sonetů Orfeovi*. Ale obrátila jsem se k jiným knihám a začala pátrat v nich.

Co si o tom zážitku myslíš teď, po letech?

Dnes si myslím, že ta událost byla taková pozvánka. Ve smyslu: Něco jsme ti ukázali a dál se snaž sama. Vzdálenou extází přitom vystřídala mírná panika, že to sama nikdy zopakovat nedokážu. Jako by mě něco přitáhlo, pak se to zavřelo a zkoušelo mě, jestli po tom budu znovu dostatečně toužit.

To je zajímavé, jak najednou používáš střední rod. Něco mě přitáhlo, zavřelo se to, zkoušelo mě to... Co to je, to to?

Já jsem to *to* nikdy nechtěla — jak je to slovo — personalizovat ani pojmenovávat. Říkala jsem si, že si radši počkám, ať se *to* samo ukáže. Ať se *to* vyjeví. Já přece nevím, co *to* je. Ačkoli teď už vlastně trochu vím...

Vážně? Tak se s námi poděl...

(Shina se rozesměje a nějakou dobu nedokáže přestat.) Teď jsem si to teda užila. No, *to* je přece největší záhada tohoto vesmíru. Ale teď bych řekla, že je to zkratka vědomí. To slovo mi připadá nejbliž, i když žádné slovo samozřejmě nikdy

není *to*. Vědomí jako něco, co vše oživuje, vědomí jako podmínka toho, že vůbec něco je. Vědomí, které vytvořilo tuto hru a samo ji hraje jako maňáskové divadlo. Vědomí, které v nás má prsty, bez něj bychom byli jenom hadry.

V jednom rozhovoru o vaší nové desce ses zmínila, že když k tobě přišlo ticho, skutečně se ti začala hůř hledat slova. Vidíš v tom nějakou souvislost?

Možná jenom stárnu. Ale spíš si myslím, že tam nějaká souvislost bude. Teď ještě mluvím celkem plynule, ale jindy něco vyprávím a hledám každé čtvrté slovo. Možná člověk postupně přichází o věci, které ve skutečnosti nepotřebuje. Akorát pak mluvím jako idiot — něco mi vypadne, tak se to snažím opsat, jenže v tom opisu mi zase něco vypadne a tak dál. Lidi se mi smějí. Ale je zajímavé, že se to týká hlavně běžného života. Když výjimečně mluvím o věcech, o kterých mluvíme dnes, je to docela v pohodě.

Řekla jsi, že člověk možná přichází o to, co nepotřebuje. O co dalšího jsi přišla?

U mě to hodně souvisí s naším vydavatelstvím Slnko Records a také přímo s kapelou Longital. Máme teď třeba míň koncertů než dřív, jako by se něco trochu zadržlo. Nejdřív tomu vůbec nerozumíš. Podle běžné logiky by to přece mělo být tak, že čím víc do něčeho investuješ, tím víc se ti vrátí. Ale někdy je to naopak — že čím víc se snažíš, tím míň jsi úspěšný. Když pochopíš, proč to tak je, můžeš se své snahy vzdát. Nebo se aspoň vzdáš fixace na výsledek.

Chtěl bych se ještě vrátit zpět. Když jsi vyprávěla o svém iniciačním zážitku, zmínila ses o tom, že ses ho snažila pochopit pomocí knih. To bylo to období hledání? Bylo to v devadesátých letech, kdy do veřejného prostoru se všim ostatním vtrhla i záplava různé new age a esoterické literatury velmi rozdílné kvality. Prošla sis i tímto?

Když se mi to stalo, byla jsem opravdu netknutá vším. Neměla jsem žádnou představu Boha, téměř ani pojem Boha, natož abych třeba věděla něco o východních tradicích nebo šamanismu. Vyrůstala jsem v ateistickém prostředí. Až na babičku, která se modlila růženec, ale já jsem netušila, co dělá. Jako dítě jsem prostě viděla, jak si hraje s korálky, to bylo všechno. Teprve až po té události jsem zjistila, že jsou lidé, kteří věří v Boha. A že s tím někteří mají problémy. Že jsou dokonce lidé, kteří hledají ještě jiné bohy. Jak říkáš, v té době se objevila spousta různé literatury. Jednou jsem se potkala s bývalým spolužákem a ten po mně rovnou hodil takovou oranžovou knížku. Bylo to *Protnutí duchovního materialismu* od buddhistického učitele meditace Chögyama Trungpy. Ten mluvil o tom, že lidé, kteří se vydají na duchovní cestu — legrační termín —, se často stávají jakýmsi duchovními materialisty. Ke všem možným naukám přistupují jako k dalšímu zboží. Naše ego rádo duchovnost konzumuje, protože má pocit, že se tak stane vyspělejší. Hleděla jsem na to s vyvalenýma očima, ale v podstatě jsem tomu nějak rozuměla. Probuzení není žádný top zážitek, jak si to lidé představují; není to vůbec zážitek.

Ale stejně jsem dál hledala. Ten můj spolužák mi tehdy oznámil, že on už si cestu vybral. Vyjádřil se nějak tak, že když víš jistě, že probuzení je pro tebe ta nejdůležitější věc, máš k němu jít co nejkratší cestou. Tou podle něj byl

dzogchen, jedna ze škol tibetského buddhismu, která zdůrazňuje prvotní stav bytí, to, že v sobě všichni máme něco, co je nestvořené a dokonalé, mimo čas, prostor i intelekt. Pozval pak do Bratislavy mistra této školy Namkhai Norbu Rinpočeho, my jsme mu s Danem od prvního setkání říkali kouzelný dědeček. Přečetla jsem sice všechny jeho knihy, ale dál jsem touto cestou nešla.

Hledala jsi něco jiného, nebo jsi prostě jen hledala?

Já jsem prostě doufala, že v nějaké knize najdu, že to, co jsem zažila, zažil i někdo jiný, kdo tomu na rozdíl ode mě porozuměl. Bylo to úplně jednoduché: chtěla jsem vědět, co to bylo a k čemu to tak asi může být. Díky Trungpovi a dzogčenu jsem se dostala k buddhismu, ale potom jsem natrefila taky na Carlose Castanedu. To byly dvě linie, ve kterých jsem pokračovala. Přímo o svém zážitku jsem se sice nedozvěděla nic, ale uvědomila jsem si, že je hodně jiných věcí, které se sebou musím udělat. Po mnoho let jsem však o těch věcech jen četla a o žádnou praxi se nepokoušela. Buddhistická meditace mě nelákala, založením jsem spíš praktická, efektivní, rychlá. Ale v Castanedovi byla úplně jednoduchá cvičení a těmi jsem začala.

O co šlo?

Už je to dlouho, ale jednu věc si pamatuju dobře. Po vysoké jsem pracovala ve Francouzském institutu a taky v redakci časopisu *Kritika a kontext*. Chtěla jsem se sice už tehdy věnovat naplno hudbě, ale nedokázala jsem si pro to vytvořit prostor. Tenkrát jsem se kvůli tomu hrozně litovala. Já ubohá, říkala jsem si, nemůžu dělat to, co chci. A v tom Castanedovi šaman don Juan Matus říká, že jedna z věcí, kterých se člověk